

*Raija Hurme
Kimmo Harju*

Tutkinnon suorittaneet työelämässä

Selvitys Tampereen yliopistosta vuosina 1988–1992 valmistuneiden kirjasto- ja informaatiopalvelualan opiskelijoiden sijoittumisesta

Hurme, Raija & Harju, Kimmo, *Selvitys Tampereen yliopistosta vuosina 1988–1992 valmistuneiden kirjasto- ja informaatiopalvelualan opiskelijoiden sijoittumisesta* [The entering into labor market of students of library and information science graduated during 1988–1992 from the University of Tampere]. *Kirjastotiede ja informatiikka* 12 (4): 141–148, 1993.

A survey was done among students of library and information science who had graduated from Tampere University during 1988–1992. The aim was to find out how they were employed after taking the degree and if the broadening of the curriculum had brought about a widening in the range of occupations. The findings show that though periods of unemployment had become more likely due to the economic recession in Finland, most graduates have got work relevant to their education – traditionally enough, mostly in libraries.

Address: University of Tampere, Department of Information Studies, P.O.Box 607, FIN-33101 Tampere, Finland.

Johdanto

Kirjasto- ja informaatiopalvelualan opinnot suorittaneiden työelämään sijoittumisesta ei ole vuosiin tehty selvitystä. Työelämässä tapahtumassa olevat muutokset ja koulutuksen kehittyminen ovat lisänneet selvityksen tekemisen tarvetta.

Kirjasto- ja informaatiopalvelualan yliopistokoulutus on kehittynyt kirjastoalan ammattitutkinnosta laaja-alaiseksi oppiaineeksi, joka antaa valmiudet toimia perinteisten kirjasto- ja informaatiopalvelutehtävien lisäksi myös korkeaa ammattitaitoa vaativissa tiedon hallinnan asiantuntijatehtävissä. Näitä uusia työmarkkinoita avautunee lähivuosina mm. tietoverkkojen ja elektronisen julkaisemisen lisääntymisen myötä.

Koulutusohjelma on kuitenkin mielletty viime vuosiin asti ainoastaan väylänä kirjastotyöhön kouluttautumiseksi. Muutokset virkojen pätevyysvaatimuksissa sekä ammattikorkeakoulujen tulo k&i -alan koulutuskentälle asettavat korkeakoulutuksen aivan uuteen kilpailutilanteeseen. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos näkee tämän kehityksen myös suurena mahdollisuutena: koulutusohjelmaa voidaan kehittää laaja-alaisemmaksi ja tutkimuspainotteisemmaksi.

Julkisen hallinnon työttömyys on muodostunut uhaksi alan koulutuksen saaneille. Kehityksen on voinut nähdä alan ammattilehtien työpaikkailmoitusten yhtäkkisestä loppumisesta. Myös alan opiskelijoiden keskuudessa on tunnelma vaikuttanut ajoittain jopa paniikinomaiselta. Kyynisimmät puhuvat avoimesti “siirtymisestä kortistoon” jo

ennen valmistumistaan. Tämän vuoksi on ollut tärkeää selvittää pikaisesti, mikä on todellinen työpaikkatilanne.

Näistä syistä Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitos päätti lähettää vuosina 1988–1992 valmistuneille vähintään koulutusohjelman aineopinnot suorittaneille entisille opiskelijoilleen kyselyn, jolla oli seuraavat tavoitteet:

- saada ajan tasalla oleva kokonaiskuva valmistuneiden sijoittumisesta työelämän eri lohkoille
- selvittää valmistuneiden tämänhetkinen työttömyysaste ja mahdolliset työhönsijoittumisvaikeudet
- saada palautetta koulutusohjelmasta ja sen kehittymisestä. Tämän vuoksi kysyttiin myös vastaajien mielipiteitä alan koulutuksesta. Hyödyllisiä kommentteja tuli kiitettävän runsaasti, ja ne analysoidaan erikseen.

Tutkimusaineisto

Kysely suunnattiin Tampereen yliopistossa vuosina 1988–1992 loppututkinnon suorittaneisiin opiskelijoihin, joilla on kirjastotiede ja informatiikka pääaineena tai vähintään aineopinnot sivuaineena. Näitä on yhteensä 177, joista neljää ei tavoitettu. Pääaineopiskelijoita valmistuneista oli 66,7 % ja sivuaineopiskelijoita 33,3 %. Vastauksia saatiin 134, joten vastausprosentiksi tuli 77,5.

Selvityksessä eivät olleet mukana seuraavat opiskelijaryhmät:

- ns. ylimääräiset opiskelijat, jotka suorittavat vain oppiaineen aineopinnot (vuosittain noin 10)
- ne opiskelijat, jotka eivät suorita tutkintoa loppuun. Usein nämä eivät ole varsinaisesti opintonsa keskeyttäneitä, vaan heillä on ennestään korkeakoulututkinto, mistä syystä he suorittavat vain kirjastotieteen ja informatiikan aineopinnot.

Selvitys tehtiin postikyselynä. Opintotoimistosta saatiin tutkinnon suorittaneiden ajan tasalla olevat osoitteet. Vastaajien opintoja koskevat perustiedot poimittiin opintosuoritusrekisteristä.

Kyselylomake pyrittiin laatimaan mahdollisimman helposti vastattavaksi. Vastaajat saivat kertoa omin sanoin työpaikoistaan ja -tehtävistään. Kysely lähetettiin helmikuun 1993 lopussa ja kuukautta myöhemmin uusi lomake niille, jotka eivät olleet vastanneet. Saadut vastaukset koodattiin laitoksella tilastoluokiksi.

Vastaajilta tiedusteltiin seuraavia asioita:

- opintojen aloitus- ja valmistumisvuodet
- aikaisemmat tutkinnot
- harjoittelupaikka
- työkokemuksen määrä ennen opiskelun aloittamista ja opiskeluajana
- ensimmäinen työpaikka valmistumisen jälkeen
- nykyinen työpaikka
- työtehtävät
- työttömyysaika
- työpaikan saantiin vaikuttaneet tekijät
- mielipiteitä laitoksen koulutuksesta

Tulosten luotettavuuden arviointi

Noin neljännes kyselyn kohdejoukosta jätti vastaamatta. Tulosten luotettavuutta pyrittiin arvioimaan tutkimalla vastaamatta jättäneistä seuraavat asiat, jotka selviävät yliopiston opiskelijarekisteristä:

- opiskelun aloitus- ja päättymisaika
- opiskelijan pääaine ja sivuainevalinnat
- opiskelijan ikä valmistumisaikana

Vastaamatta jättäneistä oli pääaineopiskelijoita 29 ja sivuaineopiskelijoita 11. Sivuaineopiskelijat olivat siis palauttaneet lomakkeen pääaineilijoita tunnollisemmin. Muuten vastaamatta jättäneet eivät eronneet merkittävästi vastanneista.

Vuonna 1990 oli viimeinen mahdollisuus suorittaa vanhamuotoinen yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinto. Tämä aiheutti monelle jo 1970-luvulla aloittaneelle rajun loppukirin. Vuonna 1990 valmistui peräti 40 kirjastotieteen ja informatiikan pro gradua ja 71 henkilöä suoritti aineopinnot, mikä on otettava huomioon myös tuloksia tulkittaessa.

Tulokset

Taustatietoja valmistuneista

Yliopiston rekistereistä poimittiin taustatietoja vastaajien opiskelusta ja ainevalinnoista.

Kirjasto- ja informaatiopalveluala on edelleen hyvin naisvaltaista (88 % vastanneista). Valmistuneiden *ikäjakauma* näkyy taulukosta 1. Ikäjakaumat laskettiin erikseen vanhan (ennen vuotta 1981 aloittaneet) ja nykyisen tutkintojärjestelmän mukaisesti tutkinnon suorittaneista.

Taulukko 1. Valmistuneiden ikäjakauma

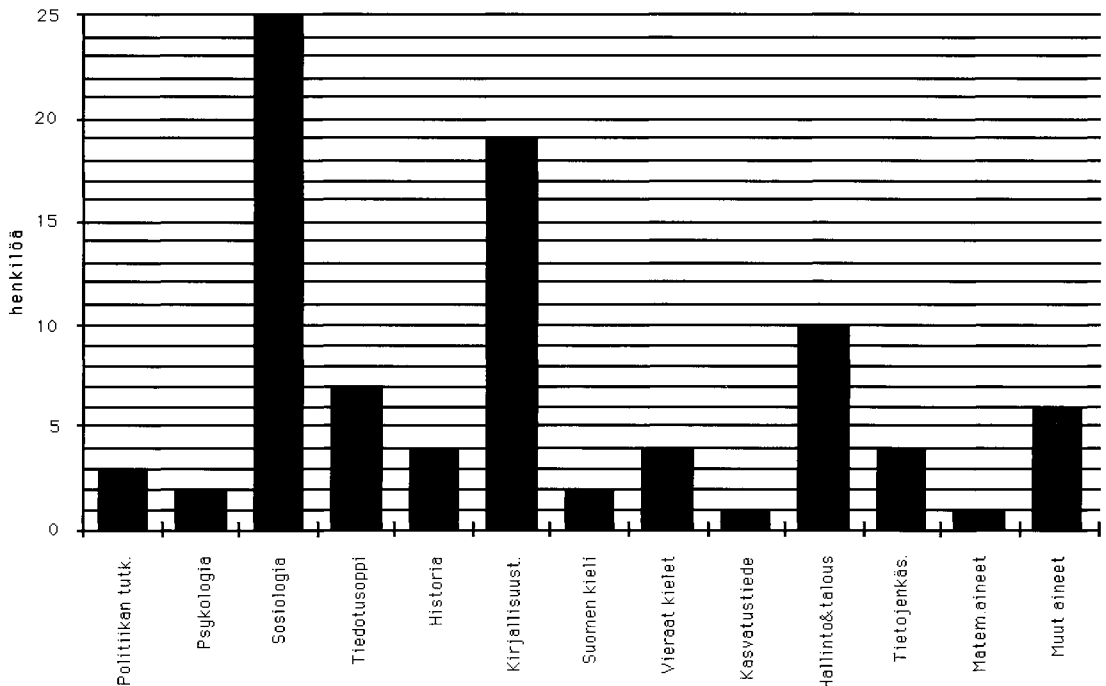
ikä valmistumisvuonna	1981 ja sen jälkeen aloittaneet	ennen v. 81 aloittaneet
23–24	4	-
25–26	31	-
27–29	35	8
30–35	16	12
36–40	5	14
40 tai enemmän	5	6
yhhteensä	96	40

Valmistuneiden alueellinen sijoittuminen näkyy taulukosta 2. Opiskelijoista 27,6 % oli jäänyt Tampereelle ja lähes saman verran (27 %) oli sijoittunut pääkaupunkiseudulle. Suosituimmat kaupungit olivat (suluissa henkilömäärä): Tampere (49), Helsinki, Espoo ja Vantaa (yhteensä 48), Jyväskylä (8), Oulu (5) ja Vaasa (4). Laskelmat on tehty tutkittavien osoitetiedoista, mukana ovat myös ne, jotka

eivät ole vastanneet kyselyyn. Mahdollisesti osa Tampereella asuvista on niitä, jotka eivät vielä ole sijoittuneet työelämään.

Taulukko 2. Valmistuneiden sijoittuminen lääneittäin

lääni	henkilöä (n=177)	prosenttia
Uudenmaan lääni	53	30,0
Turun ja Porin lääni	10	5,6
Hämeen lääni	67	38,0
Kymen lääni	3	1,7
Mikkelin lääni	8	4,5
Pohjois-Karjalan lääni	2	1,2
Kuopion lääni	3	1,7
Keski-Suomen lääni	15	8,5
Vaasan lääni	6	3,4
Oulun lääni	9	5,0
Lapin lääni	1	0,6

Kuvio 1. Pääaineopiskelijoiden sivuainevalinnat

Aikaisemmat tutkinnot ja sivuainevalinnat

Suurin osa tutkituista opiskeli ensimmäistä korkeakoulututkintoaan. Keskiasteen tutkinto oli pohjakoulutuksena kolmellatoista (10 merkonomia ja 3 muuta tutkintoa). 12 henkilöä oli suorittanut humanistisen perustutkinnon (Huk tai FK), kolme yhteiskuntatieteiden ja yksi kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon.

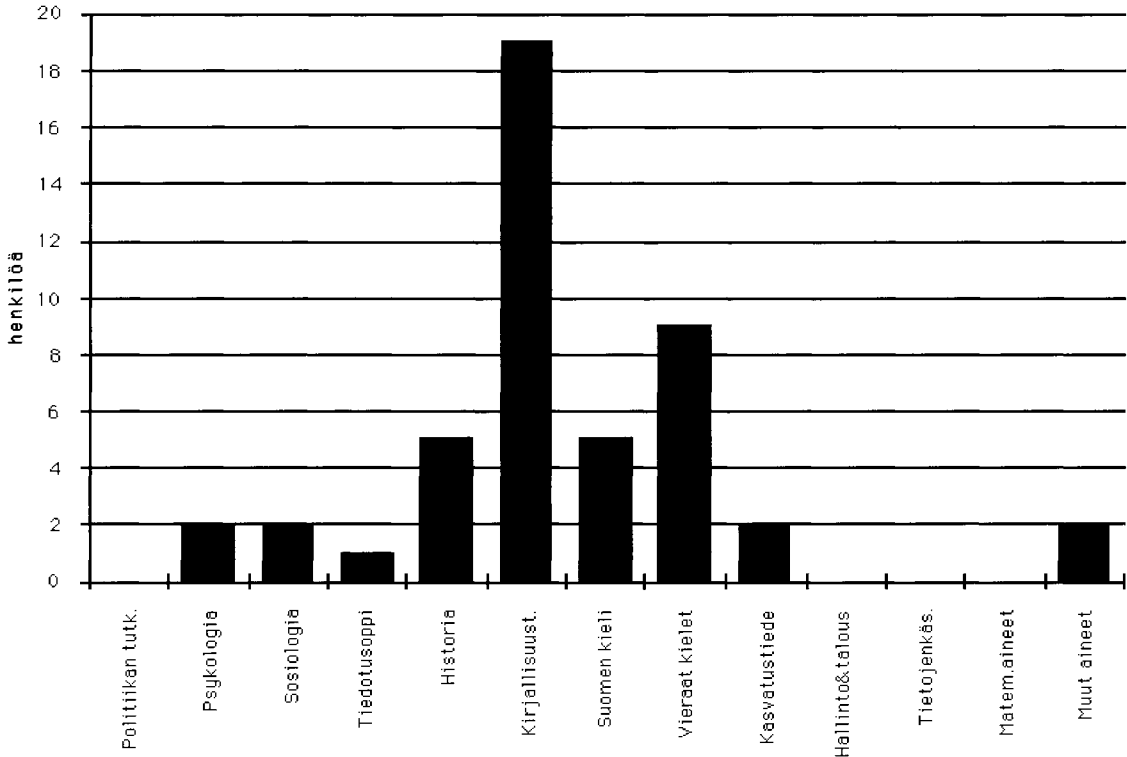
Pääaineopiskelijoiden sivuainevalinnat näkyvät kuviosta 1. Pylväät esittävät, kuinka moni opiskelija on valinnut kyseisen aineen ensimmäiseksi sivuaineekseen eli suorittanut siitä aineopinnot. Laitos on rohkaisnut opiskelijoita valitsemaan sivuaineet eri tiedekuntien oppiaineista. 42 % pääaineopiskelijoista oli valinnut ensimmäiseksi sivuaineekseen yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan oppiaineen, 33 % humanistisen. Sosiologia on suosituin sivuaineista, kirjallisuustiede tulee kakkosena. Muutoin sivuainevalinnat hajaantuvat melko

tasaisesti eri oppiaineisiin. Kuitenkin on todettava, että taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan aineet (esim. tietojenkäsittelyoppi) ovat hyödyllisyydestään huolimatta toistaiseksi varsin aliedustettuja.

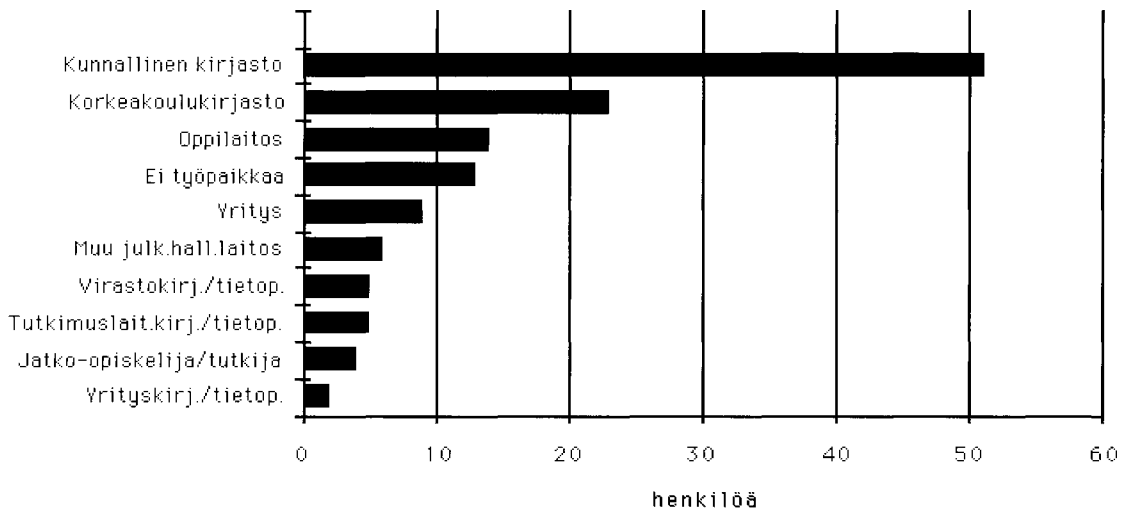
Sivuaineopiskelijoista peräti 81 % opiskeli pääaineenaan humanistisia tieteitä (kuvio 2). Valtaosa sivuaineopiskelijoista oli kirjallisuustiedettä (joko yleinen kirjallisuustiede tai kotimainen kirjallisuus) pääaineenaan lukevia.

Aikaisempi työkokemus

Valmistuneilta tiedusteltiin heidän kirjasto- ja informaatiopalvelualan työkokemustaan ennen opintojen aloittamista sekä opiskeluaikana (taulukko 3). Tuloksissa on huomioitava se, että vastaajista 35 eli noin viidennes oli opintonsa ennen vuotta 1981 aloittaneita, joista useat suorittivat tutkintonsa loppuun työn ohessa.

Kuvio 2. Sivuaaineopiskelijoiden pääainejakauma

Kuvio 3. Vuosina 1988–92 kirjasto- ja informaatiopalvelualalle valmistuneiden sijoittuminen työelämän eri sektoreille

Työpaikkojen jakautuminen eri sektoreille

Kunnallinen kirjastolaitos on yhä kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusohjelmasta valmistuneiden suurin työnantaja (kuvio 3). 40 % vastaajista oli keväällä 1993 työssä kuntien kirjastoissa. Korkeakoulukirjastoihin oli sijoittunut 18 % ja erikoiskirjastoihin 13 %. Ryhmä ”oppilaitokset” (11 %) sisältää peruskoulut, keskiasteen oppilaitokset ja korkeakoulut. Työttömiä oli 10 %. Loput toimivat yrityksissä ja julkishallinnossa.

Taulukko 3. Työkokemus ennen opiskelun aloittamista ja opiskeluaikana

Työkokemus	ennen opiskelun aloittamista	opiskeluaikana
ei lainkaan	60 %	1 %
alle 1 vuosi	23 %	19 %
1–3 vuotta	7 %	50 %
yli 3 vuotta	10 %	30 %

Työttömyyden kasvu

Kirjasto- ja informaatiopalvelualalla on koulutetulle työntekijälle riittänyt töitä. Viime vuosiin asti on totuttu puhumaan työvoimapulasta. Suomen talouden kriisi ja julkisten menojen leikkaukset alkavat näkyä jo valmistuneiden työtilanteessa. Kuvio 4 kertoo, kuinka moni vuosittain valmistuneista on ollut työttömänä vähintään 3 kuukauden ajan. Vuoteen 1990 asti lähes kaikki ovat saaneet työtä, mutta vuonna 1992 valmistuneista jo 11 (39 %) on ollut työttömänä yli kolme kuukautta. Vastavalmistuneiden todellinen työttömyysaste lienee vielä korkeampi, sillä osa 1992 valmistuneista sai todistuksensa vasta joulun alla. Kaikista vastanneista 27 henkeä (20%) oli ollut työttömänä vähintään 3 kuukautta, näistä 11 (8%) yli puoli vuotta. Kyselyn ajankohtana ilman työtä oli 14 vastaajaa (10%).

Valmistuneiden sijoittuminen eri tehtäviin

Työpaikan saaneet olivat sijoittuneet hyvin koulutustaan vastaaviin tehtäviin (taulukko 4) – ainakin jos tavoitteena on ollut vaihtelevat kirjastoalan

Kuvio 4. Vähintään 3 kuukautta työttöminä olleet valmistumisvuoden mukaan

tehtävät. Sen sijaan koulutuksen antamia valmiuksia informaatiopalvelualalle on päässyt käyttämään varsin pieni joukko. Valitettavasti kyselyssä ei tiedusteltu valmistuneiden odotuksia työelämästä,

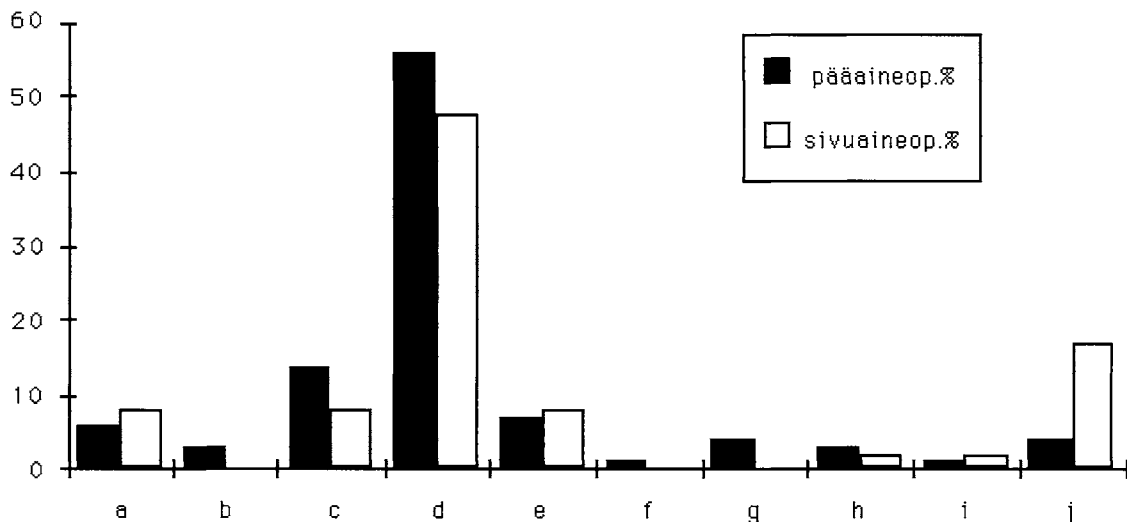
Taulukko 4. Valmistuneiden jakautuminen ammatinimikkeittäin:

Nimike	%	henkilöä
Kirjastotoimenjohtaja/ osastonhoitaja tai vastaava	10	12
Kirjastonhoitaja/amanuenssi	53	63
Informaatikko	7,5	9
Muu K&I alan korkeakoulutusta edellyttävä työ	7,5	9
Muu akateemista koulutusta edellyttävä työ	10	12
Kirjastosihteerit tai virkailijat	6	7
Toimisto- tai muu ei- ammattillinen työ	6	7

joten emme osaa vastata kysymykseen, onko kirjastoura toiveiden täyttymys vai ainoa leivänansaitsemismahdollisuus. Vastaajien vapaamuotoiset kommentit eivät kuitenkaan kuvastaneet suurta pettymystä odotuksissa.

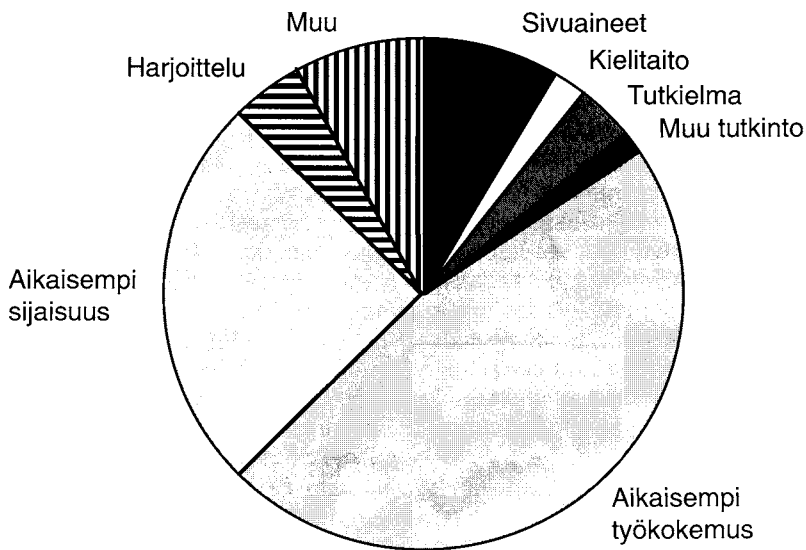
Muihin k&i -alan koulutusta vaativiin tehtäviin sijoitettiin alan tutkimus-, opetus- ja hallinnollinen työ yliopistossa sekä keskiasteen oppilaitoksissa. *Muu akateemista koulutusta vaativa työ* käsitti muutaman tutkijan (yhteiskuntatieteellisillä aloilla), opettajan, toimittajan ja kulttuurihallinnon virkamiehen.

Vastaajilta kysyttiin myös heidän tärkeimpiä *työtehtäviään* (kuvio 5). Vastauksista käy selvästi ilmi, että alan työntekijöiltä edellytetään monipuolista osaamista. Vain aniharva kirjastonhoitajista ilmoitti työtehtävikseen vain yhden kirjastoalan osa-alueen. Useimmilla oli "työtä laidasta laitaan ja paljon", kuten asia yhdessä vastauksessa ilmaistiin. Tämän vuoksi raportissa onkin yhdistetty kirjastoammattillista osaamista vaativat työtehtävät yhdeksi tehtäväluokaksi. Rutiiniluontoisiin tehtäviin kirjastoissa sijoittuneet löytyivät lähes kaikki Tampereelta.

Kuvio 5. Valmistuneiden sijoittuminen eri tehtäviin

- a= Informaatikon tehtävät
- b= Tietokantojen tai -verkkojen suunnittelu, tietohallinto tai muut asiantuntijatehtävät
- c= Hallinto ja suunnittelu, työnjohto
- d= Alan korkeakoulutusta vaativat tehtävät kirjastoissa
- e= Rutiiniluontoiset kirjasto- ja toimistotehtävät
- f= Atk-tehtävät
- g= Opetustyö K&I -alalla
- h= Tutkimustyö
- i= Kulttuuritoimen tehtävät
- j= Muuta koulutusta vaativa työ

Kuvio 6. Työpaikan saantiin vaikuttaneet tekijät (muut tekijät kuin kirjasto- ja informaatiopalvelualan opinnot)

Työnsaantiin vaikuttaneet tekijät

Vastaajilta kysyttiin, mitkä seikat vaikuttivat eniten ensimmäisen työpaikan saantiin. Vastausvaihtoehtoina annettiin seuraavat tekijät: kirjasto- ja informaatiopalvelualan opinnot, muut tutkintoon sisältyneet opinnot, kielitaito, tutkielma, muu tutkinto, aikaisempi työkokemus (kaikki alan työpaikat), aikaisempi sijaisuus (samassa työpaikassa, mistä 1. työpaikka saatiin), harjoittelu, muu syy.

Kuviossa 6 esitetään muiden tekijöiden kuin kirjastotieteen ja informatiikan aineopintojen vaikutus työpaikan saannissa.

Vastausvaihtoehdoista ylivoimainen ykkönen oli kirjastotieteen ja informatiikan opinnot, mikä onkin selvää, koska aineopinnot ovat suurimmalle osalle viran saamisen edellytys. Seuraavaksi suurimmat tekijät ovat aikaisempi työkokemus sekä sijaisuus.

Johtopäätöksiä

Selvityksen paras anti opiskelijan kannalta on se, että kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusta vaativat työpaikat eivät ole Suomesta vielä kokonaan loppuneet. Varsinaista joukkotyöttömyyttä ei näytä olevan. Vaikka ainakin tilapäisiä työhönsijoitusvaikeuksia tulee monella opiskelijalla olemaan, on hyvä muistaa, että viime vuonna valmistuneistakin 75 % on tällä hetkellä työssä.

Suurin osa valmistuneista on tällä hetkellä koulutusta vastaavissa työtehtävissä, ja huomattavan suuri osa sivuaineopiskelijoistakin työskentelee k&i

-alalla (eivät kuitenkaan kaikki, ks. kuvio 5). Vaikka julkinen sektori supistuu tällä vuosikymmenellä, on kuitenkin todennäköistä, että kirjasto- ja informaatiopalvelualan ammattilaisella on tulevaisuudessakin tietty vakiintunut kysyntä kirjastolaitoksen piirissä.

Kirjastotieteen ja informatiikan laitokselle selvitys tarjosi tarpeellista tietoa kentältä. Koulutusohjelman laaja-alaiستaminen ei ole vielä ehtinyt olennaisesti vaikuttaa opiskelijoiden sijoittumiseen työmarkkinoille. Yritysmailmaan suuntautuvaa tiedotusta koulutuksen antamasta ammattitaidosta ja erityisvalmiuksista on tehostettava, sillä tietohallintotehtävät erityyppisissä organisaatioissa näyttävät lähitulevaisuudessa olevan ainut ala, jolla informaatiopalvelualan korkeakoulututkinon suorittaneiden kysyntä voi lisääntyä.

Myös opiskelijoiden olisi huomioitava työelämän muutokset jo opiskeluvaiheessa. Yliopisto-opiskelija voi valita tutkintonsa sivuaineet varsin vapaasti, ja tätä mahdollisuutta tulisi käyttää hyväksi. Kirjasto- ja informaatiopalvelualalla tarvitaan monen eri alan osaamista.

Tämän selvityksen tulokset ovat vanhentuneita jo julkaisuvaiheessa, sillä työllisyystilanne on muuttunut varsin nopeasti. Tarkoitus onkin tehdä uusi tilannekartoitus muutaman vuoden kuluttua. Näin laitos voi seurata lähes alusta alkaen, miten yhteiskunnassa ja koulutuksessa tapahtuneet muutokset vaikuttavat valmistuneiden sijoittumiseen työelämään ja kuinka pitkä viive koulutuksen muuttumisen ja ammatin julkisen kuvan muuttumisen välillä on.

Hyväksytty julkaistavaksi 1.10.1993.